

פרק תשעה עשר – רבי אליעזר דמילה

מְשֻׁנָּה. הקדמה: במשנה האחרונה של הפרק הקודם (קכ"ב, ב) שנינו 'וכל צרכי מילה עושין בשבת'. משנתנו מוסיפה לבאר מה הדין אם לא הביא מערב שבת סכין למקום המילה (רש"י).

מְבִיאוּ בְשֶׁבֶת. והטעם שהתיר רבי אליעזר את העברת הסכין ברשות הרבים, שאיסורה מדאורייתא, ולא העדיף את העברת התינוק אל הסכין, שאיסורה אינו אלא מדרבנן משום ש'חי נושא את עצמו' [כדעת רבי נתן לעיל (צד, א) שהלכה כמותן], משום שקל יותר להעביר את הסכין למקום התינוק מאשר להעביר את התינוק למקום הסכין, ולדעתו עדיף למהר ולקיים את מצות מילה הדוחה שבת ולעבור על איסור תורה, מאשר לאחר את קיום המצוה ולעבור רק על איסור דרבנן ('תוס' בת' שני). או משום שאין שם מינקת אלא אמו, ולאחר המילה היא צורך להחזיר את התינוק אליה [להביא את האם אל התינוק אי אפשר כי היא מסוכנת], ואז נחשב התינוק חולה, ובחולה לא נאמר הכלל ש'חי נושא את עצמו', ולכן מותר כבר כעת להביא את הסכין למקום התינוק (רשב"א). ויש סוברים, שתינוק קטן כל כך אינו 'נושא את עצמו' וגם העברתו היא איסור דאורייתא, ולכן אין עדיפות בהעברתו אל הסכין ('ע"פ רשב"א וריטב"א). או שההיתר לחלל שבת במילה הוא בגדר 'הותרה', ולכן לדעת רבי אליעזר שדין מכשירי מילה כמילה, הותר להביא את הסכין לתינוק אף אם אפשר להביא את התינוק לכלי, וכן הותר להביא את הסכין בידו ולא הצריכו לשנות ולהביאו במנעלו וכדו' ('ע"פ רמב"ן, רשב"א בשם תוס', וריטב"א. וראה להלן ע"ב ד"ה שלא ברצון, מה שכתבנו בהז').

והיתר הבאת הסכין, הוא רק ביום השבת, שהוא זמן המילה, ולא בליל שבת, שעדיין אינו זמן המילה (חתם סופר). ויש שהוכיח מן הירושלמי (ר"ה א, ח) הסובר שהכנת החביתין במקדש היתה כבר בליל שבת אף שהקרבתם לא היתה אלא ביום, שמוותר לחלל שבת לצורך מכשירין של יום כבר בליל שבת (אמרי בינה שבת סוף א).

מְכַסְּהוּ עַל פִּי עֵדִים, שיעידו שאיזמל של מצוה הוא מביא ולא יחשדוהו (רש"י), דהיינו שאם יצא עליו הקול אחרי שבת שחילל שבת, יעידו שהוציא סכין של מילה [שאליו על שעת ההוצאה אין תועלת בעדים, שממה נפשך, אם החושדים שואלים אותו מדוע הוא מוציא מרשות לרשות, יכול להראות להם את סכין המילה, ואם אינם שואלים אלא חושדים בלבם, מה יועילו העדים] (חדש האביב [לבעל הפלא יועץ]). ודי בכך שראו כשהתחיל להוציא כדי שיוכלו להעיד ולהוציא מן החשד, ואין צריך שיהיו עמו כל העת (אגרות משה א"ח ב, טז). ויש סוברים, שתועלת העדים היא בעצם הימצאותם לצידו, משום ש'תלתא לא חשידי', ולכן אין די בכך שהעדים רואים רק את כיסוי הסכין, אלא עליהם ללוותו כל עת לכתו ברשות הרבים (חתם סופר להלן בגמ' ד"ה עדים; וכן נקט מתחילה האגרות משה [שם, וביד"ו ג, נח, ב]. וראה עוד ר"י מלוגל ומיוחס לר"ן ור"ן). והטעם שמוותר להוציא את הכיסוי, משום שמרבה בשיעורים הוא רק איסור דרבנן, או שמרבה בשיעורים הוא דאורייתא, אבל הכיסוי טפל לסכין (טעמא דקרא [לגר"ח קניבסקי] פר' לך לך).

כּוֹרְתִים עֵצִים וְכוּ', בא לחדש, שלא רק מכשירי מילה דוחים שבת, אלא אף מכשירי מכשירים, כגון עצים שעושים על ידם את הסכין, אף הם דוחים שבת (שנות אליהו).

בְּרִזָּל, מכאן מקורו של הרמב"ם (מילה ב, א), שמצוה מן המובחר למול בכלי ברזל (ביאור הגר"א י"ד רסד, ז), שהרי אין זה שיכח שלא ימצא חתיכת זכוכית שיוכל למול בה, וגם בלאו הכי עדיף למעט במלאכה ולשבור כלי זכוכית (דברי ירמיהו על הרמב"ם שם, וע"ש ש'דן מדוע הותר לחלל שבת עבור מצוה מן המובחר).

גְּמְרָא. אֵיבְעִיא לְהוּוּ טַעְמָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְכוּ', שבדאי חושש לחדש ולכן כשמכסה את הסכין צריך עדים, והספק הוא האם בנוסף לכך יש גם דין חיבוב מצוה ולכן שלא בשעת הסכנה יש להביא את הסכין דוקא מגולה, ולא בכיסוי על פי עדים, או שמא אין דין חיבוב מצוה ולכן אפשר להביאו מכוסה על פי עדים גם שלא בשעת הסכנה, ולצד זה מה שאומרת המשנה ברישא שמביאו מגולה, לאו דוקא הוא (ריטב"א המיוחס לר"ן, ומוסיף שכן נראה בפייוש רש"י). ואמנם אין הלכה כרבי אליעזר לענין מילה, אך ממנו נלמד לשאר מצוות, אם יש ענין לעשות את המצוה בגלוי משום חיבוב מצוה או לא (ריטב"א).

תְּנִיא נְמִי הָכִי מְבִיאוּ מְגֻלָּה וְאִין מְבִיאוּ מְכַסְּהוּ, אף שגם במשנה נאמר 'מביאו מגולה', אולם יתור הלשון בברייתא – 'ואין מביאו מכוסה', מלמד שמשום חיבוב מצוה אין להביא את הסכין מכוסה אפילו בפני עדים (מהר"ם ש"ן).

מְתַנִּיתִין נְמִי דִּיִּיקָא וְכוּ', שאם תמיד יכול לכסות על פי עדים, מה החידוש שבשעת סכנה יכול לכסות, פשיטא שלא יסור עצמו לסכנה, אלא מוכח שרק בשעת הסכנה יכול לכסות, אך שלא בשעת הסכנה צריך להביאו מגולה דוקא (ריטב"א).

תָּא שְׁמַע וּבְסַפְנָה מְכַסְּהוּ עַל פִּי עֵדִים, לשון הברייתא 'מביאו מכוסה' היתה ניתנת להתפרש שהמכסה יכול להיות אחד משני העדים, אך לשון המשנה 'מכסהו על פי עדים' משמעה שצריך עדים אחרים חוץ ממנו (מהר"ם ש"ן).

שְׂרָאוּיִם לְהַעֲדִי בְּמָקוֹם אַחֵר – שכיון שהוא רק סילוק חשד, אין צורך בעדות ודי לכסות בפני אדם אחד, ו'יכסנו על פי עדים' הכוונה על פי שנים הראויים להעיד בעדות אחרת שאינם נוגעים בדבר (רש"י), לאפוקי אם הם פסולי עדות, או קרובים זה לזה שפסולים להעיד יחד בעדות אחרת (רש"י; הגהות רא"מ הרובין).

בְּמָקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְכוּ', שאם יש מחלוקת בין חכמי ישראל, אף אם לפי כללי הפסיקה יש לפסוק כאחד מהם, מכל מקום כל עוד לא הוכרעה ההלכה, הרי תלמידיו ואנשי מקומו המושפעים מתורתו של החכם השני, הולכים אחריו אף לקולא ואפילו באיסורים דאורייתא, ועל כן במקומו של רבי אליעזר עשו כדבריו ('ע"פ שו"ת הרשב"א א, רג, ר"ן פסחים יז, ב מדפי הר"ף, שו"ת הר"ן מח, וחו"א י"ד קן, ה. וראה מה שכתבנו להלן ד"ה והיו מתים).

הָיוּ כּוֹרְתִין עֵצִים לְעֵשׂוֹת פְּחָמִין לְעֵשׂוֹת בְּרִזָּל בְּשֶׁבֶת, משום חיבוב מצוה היו מביאים עצמם בכוונה למצב בו יהיו צריכים לחלל שבת על המילה ('תוס' יבמות יד, א ד"ה במקומו). והטעם שיכלו לעשות כן אף שאם אפשר לקיים שניהם אין עשה דוחה לא תעשה, ואם כן אין הביאו עצמם לידי כך שייצטרכו לחלל שבת בשביל חיבוב מצוות מילה (קושיית הערוך לנו שם, וכעין קושיית תוס' להלן ע"ב ד"ה שלא), משום שכל שלא הגיע זמן חיוב המצוה אין צורך לדאוג ולהכין את צרכי המצוה שלמחרת (אור שמח קרבן פסח א, יח).